

Uzroci, koji umanjuju kaznenu ubrojivost i njihov utjecaj na kazne.

Piše: Dr. I. A. Ruspini.

SUMMARIUM.

De causis imputabilitatem delicti imminuentibus et de earum influxu in poenas. I. Quenam causae imputabilitatem delicti tantum imminuunt. II. Earum influxus in poenas latae sententiae: 1°. Quoad leges, quae dolum plenissimum exigunt; 2°. Quoad leges, quae plenissimum dolum non exigunt. III. Causae excusantes a poenis latae sententiae non excusant a quacumque poena. IV. Causarum delicti imputabilitatem imminuentium in poenas ferendae sententiae influxus tum quoad leges, quae plenissimum dolum exigunt, tum quoad alias, quae plenissimum dolum non exigunt.

UVOD.

Crkveni je prekršaj spoljašnja i moralno ubrojiva povreda zakona, kojemu je dodana barem neodređena crkvena kazna.¹ Što vrijedi za prekršaj, vrijedi i za spoljašnju i moralno ubrojivu povredu općeg ili pojedinačnog naloga, kojemu je dodana barem neodređena crkvena kazna.² Ovdje rabimo izraz »prekršaj« za povredu svakoga propisa, kojemu je dodana kakova crkvena kazna.

Za moralnu ubrojivost traži se svjesnost (spoznaja, shvaćanje) i slobodnost. Povreda može biti svjesna i slobodna ili sama u sebi ili u svojem uzroku; dostaje i ono i ovo. Kaznena ubrojivost (kažnjivost) pretpostavlja moralnu. Svi uzroci, koji povećavaju, umanjuju ili poništavaju svjesnost ili slobodnost, tim

¹ Cod. can. 2195, § 1.: »Nomine delicti, iure ecclesiastico, intelligitur externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica saltem indeterminata«.

² Can. 2195, § 2.: »Nisi ex adiunctis aliud appareat, quae dicuntur de delictis, applicantur etiam violationibus praecepti cui poenalis sanctio adnexa sit«.

samim i povećavaju, umanjuju ili poništaju ubrojivost (moralnu, kaznenu).³

Gdje ne ima teške teološke krivnje (culpa theologica gravis), ne ima ni prekršaja ni kaznene ubrojivosti.⁴

I. Uzroci, koji (poništuju ili) umanjuju kaznenu ubrojivost.

1. P o m a n j k a n j e p o r a b e r a z u m a.⁵ Nesposobna je za prekršaj osoba, kojoj manjka poraba razuma kod povrede kaznenoga zakona, jer je bez porabe razuma nemoguć svjestan i slobodan čin ili propust, a takav se traži za prekršaj.

2. B e z u m n o s t.⁶ Nesposobna je za prekršaj osoba, koja je trajno i potpuno bezumna. Ima li pako koji bezumnik na predkide t. zv. svjetle trenutke, predmnijeva se (praesumptio juris simplex), da je svagda bez porabe razuma i prema tomu svagda nesposoban za prekršaj. Za bezumnika, koji se samo u nekim zaključivanjima ili djelovanjima pokazuje umno bolestan, dok se u ostalima prikazuje umno zdrav, predmnijeva se (praesumptio juris simplex), da je općenito bez porabe razuma i prema tomu općenito nesposoban za prekršaj.

3. P i j a n s t v o.⁷ Povreda kaznenog zakona, počinjena u (hotomičnom) teško krivičnom i potpunom pijanstvu, kazneno je ubrojiva, i prema tomu prekršaj. Ako je (hotomično) teško krivično i potpuno pijanstvo navlaš prouzročeno u tu svrhu, da se

³ Can. 2199.: »Imputabilitas delicti pendet ex dolo delinquentis vel ex ejusdem culpa in ignorantia legis violatae aut in omissione debitae diligentiae; quare omnes causae quae augent, minuunt, tollunt dolum aut culpam, eo ipso augent, minuunt, tollunt delicti imputabilitatem«.

⁴ Can. 2218.: »Non solum quae ab omni imputabilitate, sed etiam quae a gravi, excusant pariter a qualibet poena tum latae tum ferendae sententiae etiam in foro externo, si pro foro externo excusatio evincatur«.

⁵ Can. 2201, § 1.: »Delicti sunt incapaces qui actu carent usu rationis«.

⁶ Can. 2201, § 2.: »Habitualiter amentes, licet quandoque lucida intervalla habeant, vel in certis quibusdam ratiocinationibus vel actibus sani videantur, delicti tamen incapaces praesumuntur«.

⁷ Can. 2201, § 3.: »Delictum in ebrietate voluntaria commissum aliqua imputabilitate non vacat, sed ea minor et quam cum idem delictum committitur ab eo qui sui plene compos sit, nisi tamen ebrietas apposite ad delictum patrandum vel excusandum quaesita sit; violata autem lege in ebrietate involuntaria, imputabilitas exsulat omnino, si ebrietas usum rationis adimat ex toto; minuitur, si ex parte tantum. Idem dicatur de aliis similibus mentis perturbationibus«.

dotičnik sam osokoli na prekršaj ili da u njemu nađe ispriku za prekršaj, ne umanjuje pijanstvo kaznene ubrojivosti; isto vrijedi i za krivično nepotpuno pijanstvo, koje je navlaš prouzročeno u tu svrhu, da se dotičnik sam osokoli na prekršaj ili da u njemu nađe ispriku za prekršaj. Naprotiv, ako (hotomično) teško krivično i potpuno pijanstvo nije u tu svrhu navlaš prouzročeno, ostaje povreda zakona kazneno ubrojiva, ali je ta kaznena ubrojivost manja od one, koja je vlastita potpuno trijeznom činu. Kod prekršaja u (hotomičnom) teško krivičnom i potpunom pijanstvu nije dašto povreda zakona sama u sebi svjesna i slobodna, već je to ona samo u svojem uzroku, t. j. u hotomičnom pijanstvu.

Povreda kaznenog zakona, počinjena u potpunom pijanstvu, bilo ovo nedužno ili lako krivično, nije kazneno ubrojiva, jer Crkva kazni samo tešku teološku krivnju (*gravis culpa theologica*), a te ovdje ne ima. Naprotiv povreda, počinjena u nepotpunom pijanstvu, bilo ovo nedužno ili teško krivično, ne isključuje kaznene ubrojivosti, ali je umanjuje, jer ne isključuje spoznaje (svjesnosti), nego je samo umanjuje.

Što vrijedi za pijanstvo, vrijedi i za svako slično umno stanje.

4. **S l a b o u m n o s t.** Slaboumnost ne isključuje kaznene ubrojivosti, jer ne onemogućuje porabu razuma, ali je umanjuje, jer slabi shvaćanje (svjesnost).⁸

5. **N e z n a n j e.** Povreda kaznenog zakona, počinjena iz neznanja zakona, nije kazneno ubrojiva, ako je neznanje zakona nedužno ili samo lako krivično; ako je pako neznanje zakona teško krivično, ostaje povreda kazneno ubrojiva, ali se ta ubrojivost više ili manje umanjuje, već prema manjoj ili većoj krivnji samoga neznanja.⁹

Neznanje kazne, uz znanje zakona, ne isključuje kaznene ubrojivosti, već ju samo donekle umanjuje.¹⁰

⁸ Can. 2201, § 4.: »*Debilitas mentis delicti imputabilitatem minuit, sed non tollit omnino.*«

⁹ Can. 2202, § 1.: »*Violatio legis ignoratae nullatenus imputatur, si ignorantia fuerit inculpabilis; secus imputabilitas minuitur plus minusve pro ignorantiae ipsius culpabilitate.*«

¹⁰ Can. 2202, § 2.: »*Ignorantia solius poenae imputabilitatem non tollit, sed aliquantum minuit.*«

Kod prekršaja iz neznanja zakona nije povreda zakona sama u sebi svjesna i slobodna, već je ona to samo u svojem uzroku, t. j. u hotomičnom neznanju.

Sve što je ovdje rečeno za neznanje, vrijedi također za neopazicu (*inadvertentia*) i bludnju.¹¹

6. Propust dužna mara i opreža. Propust dužna mara i opreža isključuje kaznenu ubrojivost, ako je propust samo lako krivičan, jer Crkva kazni samo tešku teološku krivnju (*gravis culpa theologica*). Teško krivičan propust ne isključuje kaznene ubrojivosti, već je samo umanjuje u onom stepenu, što ga ustanovi razborit sudac prema prilikama; krivnja je bliza zlobi (*dolus*), ako je povreda kaznenog zakona bila predviđena, a nijesu upotrebljene obične mjere opreznosti, da joj se izbjegne.¹²

Kod prekršaja počinjenog uslijed propusta dužna mara i opreža nije povreda zakona sama u sebi svjesna i slobodna, već je ona to samo u svojem uzroku, t. j. u hotomičnom nemaru i neoprežu.

Puki slučaj, koji se nije mogao predvideti ili spriječiti, izuzima od svake kaznene ubrojivosti.¹³

7. Malodobnost. Doba od navršene 7. do nenavršene 21. godine ne isključuje kaznene ubrojivosti, već je samo umanjuje, osim da se u pojedinom slučaju drugo ne utvrdi; umanjuje ju pako to više, što je doba bliža djetinjstvu.¹⁴

¹¹ Can. 2202, § 3.: »Quae de ignorantia statuuntur, valent quoque de inadvertentia et errore«. — Zakonik govori samo o neznanju (bludnji, neopazici) prava (*ignorantia juris*), a ne govori o neznanju (bludnji, neopazici) obzirom na činjenicu (*ignorantia facti*). Tako je bilo i u ranijem pisanom pravu, a ipak je nauka ustanove o neznanju prava protezala na neznanje činjenice. To je opravdano i danas.

¹² Can. 2203, § 1.: »Si quis legem violaverit ex omissione debita diligentiae, imputabilitas minuitur pro modo a prudenti iudice ex adjunctis determinando: quod si rem praeviderit, et nihilominus cautiones ad eam evitandam omiserit, quas diligens quivis adhibuisset, culpa est proxima dolo«.

¹³ Can. 2203, § 2.: »Causa fortuita qui praevideri vel cui praeviso occurri nequit, a qualibet imputabilitate eximit«.

¹⁴ Can. 2204.: »Minor aetas, nisi aliud constet, minuit delicti imputabilitatem eoque magis quo ad infantiam propius accedit«.

Za djecu ispod 7. godine predmnijeva se da ne imaju porabe razuma i da su stoga nesposobna za prekršaj.¹⁵ Pored toga nijesu djeca ispod 7. godine, ma i imala porabu razuma, vezana čisto crkvenim zakonima, osim da je u pojedinom zakonu drugo izrijekom ustanovljeno¹⁶; kazneni su pako zakoni, kao takovi, zakoni čisto crkveni. U novom Zakoniku ne ima nijednog kaznenog zakona, koji bi izricao, da veže i djecu ispod 7. godine, ako imaju porabu zakona. Niži od Pape ne bi ni mogli izdati takav zakon. Za praksu dakle vrijedi: da djeca ispod 7. godine, ma i imala porabu razuma, ne potpadaju kaznama.

Što se poblizije tiče utjecaja dobe na kazne kod nedoraslih i doraslih malodobnika, vidi niže pod II., III. i IV.

8. Neodoljiva fizička sila. Neodoljiva fizička sila (vis absoluta) isključuje posvema kaznenu ubrojivost, jer isključuje slobodno djelovanje.¹⁷

9. Strah.¹⁸ Strah, koji isključuje porabu razuma, isključuje i kaznenu ubrojivost (prekršaj).

Strah, koji ne isključuje porabu razuma, isključuje kaznenu ubrojivost, ako je velik, a umanjuje ju, ako je malen, koliko se radi o čisto pozitivnom zakonu i koliko čin ne znači prezir vjere ili crkvenog auktoriteta i ne nanosi opću štetu dušama. Tu veliki strah izuzima od zakonske obveze i po tomu od svake krivnje i kazne. Zakonik to izriče u kan. 2205. § 2. doduše samo za čisto crkvene zakone, ali *ex paritate rationis*

¹⁵ Can. 88, § 3.: »Impubes, ante plenum septennium, dicitur infans seu puer vel parvulus et censetur non sui compos; expleto autem septennio, usum rationis habere praesumitur«.

¹⁶ Can. 12.: »Legibus mere ecclesiasticis non tenentur qui baptismum non receperunt, nec baptizati qui sufficienti rationis usu non gaudent, nec qui, licet rationis usum assecuti, septimum aetatis annum nondum expleverunt, nisi aliud iure expresse caveatur«.

¹⁷ Can. 2205, § 1.: »Vis physica quae omnem adimit agendi facultatem, delictum prorsus excludit«.

¹⁸ Can. 2205, § 2.: »Metus quoque gravis, etiam relative tantum, necessitas, imo et grave incommodum, plerumque delictum, si agatur de legibus mere ecclesiasticis, penitus tollunt. § 3. Si vero actus sit intrinsece malus aut vergat in contemptum fidei vel ecclesiasticae auctoritatis vel in animarum damnum, causae de quibus in § 2, delicti imputabilitatem minuunt quidem, sed non auferunt«.

i argumento a contrario iz kan. 2205, § 3. vrijedi isto i za čisto pozitivne božanske zakone.

Strah, koji ne isključuje porabe razuma, ne isključuje kaznene ubrojivosti, već je samo umanjuje, koliko se radi o povredi zakona, koja je u sebi zla, ili o povredi zakona, koja ili znači prezir bilo vjere bilo crkvenoga auktoriteta ili nanosi opću štetu dušama.

10. Nužda i velika poteškoća. Nužda, a tako i velika poteškoća, isključuju odnosno umanjuju kaznenu ubrojivost u istim slučajevima, u kojima to čini strah.¹⁹

11. Zakonita obrana protiv nepravedna napadača i izazov.²⁰ Zakonita obrana protiv nepravedna napadača isključuje kaznenu ubrojivost, ako pri tome nije učinjeno više, nego li je za obranu potrebno. Ako su pako granice nužne obrane prekoračene, umanjena je samo kaznena ubrojivost.

Izazov ne isključuje kaznene ubrojivosti, već je samo umanjuje.

12. Navala strasti.²¹ Navala strasti ne isključuje ni ne umanjuje kaznene ubrojivosti, ako je strast bila namjerice podražena ili gojena.

Inače navala strasti redovno samo umanjuje kaznenu ubrojivost, a isključuje je potpuno, ako pretekne i spriječi svako svjesno i slobodno djelovanje.

II. Kazne latae sententiae i uzroci, koji umanjuju ubrojivost. Svaka je kazna latae sententiae nužno određena (poena determinata) i svagda jednaka, jer nastupa po odredbi zakona umah sa dovršenim prekršajem, pa isključuje svako djelovanje suca ili poglavara, koje bi padalo između dovršena prekršaja i nastupanja kazne te ovu određivalo, namitalo, obustavljalo, po-

¹⁹ Vd. can. 2205, §§ 2. i 3. cit. u predašnjoj opasci.

²⁰ Can. 2205, § 4.: »Causa legitimae tutelae contra injustum aggressorem, si debitum servetur moderamen, delictum omnino aufert; secus imputabilitatem tantummodo minuit, sicut et causa provocationis«.

²¹ Can. 2206.: »Passio, si fuerit voluntarie et deliberate excitata vel nutrita, imputabilitatem potius auget; secus eam minuit plus minusve pro diverso passionis aestu; et omnino tollit, si omnem mentis deliberationem et voluntatis consensum praecedat et impediat«.

većavalo ili ublaživalo. Stoga je potrebno, da sam zakonodavac unaprijed ustanovi minimum ubrojivosti, koji je nuždan i dostatan za kaznu latae sententiae. Ovo je zakonodavac učinio u kan. 2229.—2230. Zakonika.

Najprije govorimo o onim zakonima, koji za kaznu latae sententiae traže »dolum plenissimum«, t. j. da je povreda zakona počinjena sa potpunim shvaćanjem i u potpunoj slobodi, što dotični zakoni očituju izrazima »praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit«, ili drugim jednako značajnim; a po tom govorimo o onim zakonima, koji toga ne traže za kaznu latae sententiae.

1. Zakoni, koji traže »dolum plenissimum«.

a) *Afektovano neznanje.*²² Ovakovo neznanje, bilo da se tiče zakona, bilo da se tiče samo kazne, ne izuzima od nikoje kazne latae sententiae.²³

Do novoga Zakonika bilo je u nauci prijeporno, da li afektovano neznanje umanjuje ubrojivost. To je pitanje Zakonik praktično riješio za crkveno kazneno pravo određivši u kan. 2229, § 1., da se radi afektovana neznanja ne umanjuje crkvenokaznena ubrojivost. I ako je dakle moralna ubrojivost čina, koji je stavljen u afektovanom neznanju, možda manja od moralne ubrojivosti čina, koji je obavljen sa znanjem zakona i kazne, to se ipak na tu okolnost ne uzima nikakav obzir u crkvenom kaznenom pravu.

b) *Nedoraslost.* Nedorasli malodobnici izuzeti su od svih kazna latae sententiae.²⁴

Dorasli malodobnici nijesu izuzeti od kazna latae sententiae.

Ranije je pravo, po suglasnoj nauci kanonista, obzirom na kazne izjednačavalo dječake i djevojčice tako, da je jedne i druge u toj stvari smatralo doraslima tek sa navršenom 14. godinom. To vrijedi i danas.

²² Postoji afektovano neznanje (ignorantia affectata), kad' lice ne zna za zakon ili kaznu, a neće da se neznanja oslobodi, da ne bi možda, saznajući za zakon ili kaznu, odustalo od nauma.

²³ Can. 2229, § 1.: »A nullis latae sententiae poenis ignorantia affectata sive legis sive solius poenae excusat, licet lex verba de quibus in § 2 contineat«.

²⁴ Can. 2230.: »Impuberes excusantur a poenis latae sententiae...«

c) Neafektovano neznanje i drugi uzroci, koji umanjuju ubrojivost. Neznanje i svi ostali uzroci, koji umanjuju ubrojivost, izuzimaju od svake kazne latae sententiae.²⁵

Razlog jest, što je zakonodavac kaznu latae sententiae smatrao primjerenom samo za povrede počinjene »cum plenissimo dolo«, pak je i samo za nje tu kaznu ustanovio.

Dodatak. Ovdje odgovaramo na dva pitanja: *a)* da li izuzima po kan. 2229, § 2. strah od kazna latae sententiae u onom slučaju, kad povreda zakona znači prezir vjere ili crkvenog auktoriteta, ili kad nanosi opću štetu dušama; *β)* da li i mali strah po kan. 2229, § 2. izuzima od kazna latae sententiae.

a) Izuzima li po kan. 2229, § 2. strah od kazna latae sententiae u onom slučaju, kad povreda zakona znači prezir vjere ili crkvenog auktoriteta, ili kad nanosi opću štetu dušama?

M. Cappello²⁶ to poriče pozivom na ranije pisano pravo i na suglasnu nauku kanonista kao i pozivom na kan. 2205, § 3.

Što se tiče ustanove ranijeg pisanog prava,²⁷ na koju se Cappello poziva, sadrži ona načelo, da strah, koliko ne isključuje teške krivnje (culpa theologica gravis), toliko ne isključuje ni kazne latae sententiae. Ipak je prije novoga Zakonika bila sententia communiior, da to načelo ne vrijedi za čine, koji su u sebi zli, ali ne znače prezir vjere ili crkvenog auktoriteta i ne nanose opću štetu dušama. Nije dakle ni po ranijem pravu to načelo bilo apsolutno. Najvažnije je, što u doba, kad je spomenuta ustanova uzakonjena, t. j. god. 1234., nije bilo zakona, koji

²⁵ Can. 2229, § 2.: »Si lex habeat verba: praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit aliave similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae«. — Ti su uzroci navedeni i razloženi gore pod I.

²⁶ Ius Pontificium, V, 129—132.

²⁷ Cap. 5. X. 1, 41.: »Distinguimus autem, utrum is, qui communicat excommunicatis invitus, sit per coactionem adstrictus, aut per metum inductus. In primo casu talem non credimus excommunicatione teneri, cum, magis pati, quam agere vincatur. In secundo, licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari«.

bi za kaznu latae sententiae tražili »dolum plenissimum«, pak se zato rečena ustanova — sine petitione principii — ne može naprosto protegnuti na zakone, koji za kaznu latae sententiae traže »dolum plenissimum«. Važno je i to, što je ustanova cap. 5. X. 1, 40 po smislu potpuno ušla u kan. 2229, § 3., n. 3., a ne u kan. 2229, §. 2.

Što se tiče nauke ranijih kanonista, dobro opaža F. Clayes Bouuaert²⁸: »Antiqui commentatores easdem clausulas (najme: »praesumpserit, ausus fuerit«) applicarunt unice requisito notitiae ac poenae, exemptosque a poena declarunt eos qui ignorantia etiam crassa laborabant. Quoad extensionem clausularum praedictarum ad casum metus gravis interpretes antiqui potius simpliciter de ea tacebant quam ipsam formaliter negabant«.

Što se tiče nauke današnjih kanonista, dobro opaža isti F. Clayes Bouuaert²⁹: »At animadvertere oportet eosdem auctores (t. j. današnji) quaestionem propositam plerumque non formaliter considerasse. Repetunt generatim tantum aequivalentibus verbis solutionem datam a can. 2229, § 3., n. 3., vel ad hunc locum expresse remittunt. Iamvero iste textus integer regitur per hypothesim: Si lex illa verba non habeat, lidem ceterum auctores aliis locis repetunt, absque commentario speciali, generalem exemptionem in can. 2229, § 2., contentam.«

Što se tiče kan. 2205, § 3.³⁰, argumentira iz njega M. Cappelo ovako³¹: »Ex can. 2205, § 3., metus gravis, si actus vergit

²⁸ Jus Pontificium, V, 142.

²⁹ Jus Pontificium, V, 142.

³⁰ »Si vero actus sit intrinsece malus aut vergat in contemptum fidei vel ecclesiasticae auctoritatis vel animarum damnum, causae, de quibus in § 2 (t. j. veliki strah, nužda i velika poteškoća), delicti imputabilitatem minuunt quidem sed non tollunt«.

³¹ L. c. pag. 132. — Cappello poziva se još i na ustanovu kan. 2229, § 3, n. 4, veleći: »In § 4 can. 2229 consulitur casui, in quo reus censuris latae sententiae ad normam § 3. n. I non teneatur«; at ne verbum quidem fit de casu, in quo reus censuris latae sententiae, ob metum gravem non teneatur; unde huiusmodi reus, altera opinione admissa, nec censuris latae sententiae teneretur nec congrua alia poena vel poenitentia affici posset, cum can. 2229, § 4 expresse restringat huiusmodi facultatem »ad normam § 3, n. 1.«, et minime extendat ad aliam hypothesim. Quare in tali casu haberetur delictum sine ulla poena, quod, utpote repugnans ipsi conceptui delicti, nullatenus admitti potest, uti supra fuerit animadversum«. O smislu ove ustanove vd. niže pod III. sl. d).

in contemptum fidei vel ecclesiasticae auctoritatis vel in animarum damnum, non aufert imputabilitatem delicti, atqui delictum, ut palam est (cfr. can. 2195, § 1.), concipi nequit sine poena; ergo si manet delictum, necessario manere debet etiam poena incurrenda«. Odgovaramo: Iz toga, koji uzrok ne poništuje prekršaja iliti kazne ubrojivosti, još ne slijedi, da ne izuzima od kazna latae sententiae, jer i sam Cappello uči,³² i to posve ispravno, da veliki strah izuzima od kazna latae sententiae kod čina koji je doduše u sebi zao, ali ne znači prezir vjere ili crkvenog auktoriteta i ne nanosi opću štetu dušama, dok kanon 2205, § 3. i obzirom na takav čin veli »metus... delicti imputabilitatem non aufert«! Pokazuje to očito i kan. 2203, § 3. (»Ignorantia solius poenae imputabilitatem non tollit«) i kan. 2201, § 4. (»Debilitas mentis delicti imputabilitatem non tollit«) u vezi sa kan. 2229, § 2. (»Si lex habet verba: praesumpsit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit, aliave similia quae plenam cognitionem et deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutione ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae«).

U ostalom je Zakonik glede našeg pitanja tako jasan i određen, da je neumjesno svako pozivanje na ranije (dato, non concessio) protivno pravo.

Zakonik veli u kan. 2229, § 2. da od kazna latae sententiae izuzima sve, što ubrojivost umanjuje bilo s naslova umanjena shvaćanja bilo s naslova umanjene slobode, a očito je da strah po svojoj prirodi slobodu umanjuje. Pored toga kazuje Zakonik i izrijeком u kan. 2205, § 3.³³, da strah ubrojivost umanjuje i kod čina, koji znači prezir vjere ili crkv. auktoriteta ili koji nanosi opću štetu dušama.

Zakonik u kan. 2229, § 1., poriče jedino afektovanom neznanju svaki utjecaj na kazne latae sententiae. Ima dakle po Zakoniku strah utjecaja na kazne latae sententiae u svim slučajevima, o kojima radi kan. 2229, § 2., dakle i u slučajevima, kad čin znači prezir vjere ili crkv. auktoriteta ili kad nanosi opću štetu dušama.

³² Cit. u op. 30.

³³ Cit. u op. 30.

Ustanova »Metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnium, a poenis latae sententiae nullatenus eximit« nalazi se u § 3. kan. 2229., gdje je govora samo o zakonima, koji za kaznu latae sententiae ne traže »plenissimum dolum«, a ne u § 2. kan. 2229., gdje je govora o zakonima, koji za kaznu latae sententiae traže »plenissimum dolum«, pa se zato argumento a contrario mora zaključiti, da kod ovih zakona strah izuzima od kazne latae sententiae, ma povreda zakona i značila prezir vjere ili crkvenog auktoriteta ili nanosila opću štetu dušama.

Nije ni razumljivo, zašto bi jedino strahu manjkao onaj utjecaj na kazne latae, što ga na nje imaju svi drugi uzroci, koji ubrojivost umanjuju! To je tim manje razumljivo, što Zakonik u kan. 2229, § 3., n. 3. strahu priznaje veći utjecaj na vindikativne kazne, nego li ga priznaje (neobično teško krivičnom) neznanju.³⁴

Zaključujemo: Kad zakon za kazne latae sententiae traži »dolum plenissimum«, izuzima strah od svake kazne latae sententiae, ma da povreda zakona znači prezir vjere ili crkvenog auktoriteta, ili ma da nanosi opću štetu dušama.

β) Izuzima li i mali strah (metus levis) po kan. 2229, § 2. od kazna latae sententiae?

Poriču to Sole,³⁵ Cavigioli³⁶ i Bouuaert.³⁷ Pri tom se pozivlju na kan. 2205, § 2.; 2218, §§ 1. i 2.; 2229, § 3., n. 3.

Stoji, da kan. 2205, § 2.,³⁸ spominje samo veliki strah. No tu je govor samo o onakovom strahu, koji u mnogim slučajevima poništjuje ubrojivost, a to vrijedi dašto samo za veliki strah.

³⁴ Vd. niže pod II. 2. sl. e) u vezi sa sl. b).

³⁵ De delictis et poenis (Romae 1920), pag. 389.

³⁶ De censuris latae sententiae (Taurini 1919), n. 32.

³⁷ Jus Pontificium, V, 144. — Crnica (Jus Pontificium, V, 13) poriče malom strahu utjecaj samo obzirom na povrede, koje znače prezir vjere ili crkvenog auktoriteta, ili koje nanose opću štetu dušama.

³⁸ »Metus quoque gravis, etiam relative tantum, necessitas, imo et grave incommodum, plerumque delictum, si agatur de legibus mere ecclesiasticis, penitus tollunt«.

Stoji, da i kan. 2218, § 1.³⁹ spominje samo veliki strah. No tu se ne navode taksativno uzroci, koji ubrojivost umanjuju; pored toga veliki strah često poništuje ubrojivost (vd. kan. 2205, § 2.), pak ga je zato valjalo napose istaknuti.

Stoji, da kan. 2218, § 2.,⁴⁰ za svaku kaznu traži tešku krivnju. No iz toga ne slijedi, da svaka teško krivična povreda zakona, koji je providen kaznom latae sententiae, potpada toj kazni.

Stoji, da kan. 2229, § 3., n. 3.⁴¹ spominje samo veliki strah. No tu je govor o povredi zakona, koji za kaznu latae sententiae ne traže »dolum plenissimum«.

Zakonik je u nazočnoj stvari jasan i određen. Po kan. 2199.⁴² umanjuju kaznenu ubrojivost svi oni uzroci, koji umanjuju zlobu ili krivnju, a po kan. 2229, § 2.,⁴³ izuzimaju od kazna latae sententiae svi oni uzroci, koji umanjuju ubrojivost. Očito je pako, da mali strah umanjuje slobodu i po tom ubrojivost.

Isto je vrijedilo i u ranijem pravu po suglasnoj nauci kanonista.⁴⁴

U spoljašnjem sudu uzima se ipak obzir samo na uzroke, koji znatno umanjuju ubrojivost.

³⁹ »In poenis decernendis... attendi debent... num ob metum gravem delinquens egerit...«

⁴⁰ »Non solum quae ab omni imputabilitate excusant, sed etiam quae a gravi, excusant pariter a quacumque poena tum latae tum ferendae sententiae...«

⁴¹ »Metus gravis, si delictum vergat..., a poenis latae sententiae nullatenus excusat.«

⁴² »Imputabilitas delicti pendet ex dolo delinquentis vel ex ejusdem culpa in ignorantia legis violatae, aut in omissione debitae diligentiae; quare omnes causae quae augent, minuunt, tollunt dolum aut culpam, eo ipso augent, minuunt, tollunt delicti imputabilitatem.«

⁴³ Cit. u op. 25.

⁴⁴ Vd. auctore cit. kod Cappello, De censuris (Romae 1925), pag. 62—63. — Koliko bi u ovom pitanju još bilo kakove dvojbe, otpada ona po kan. 15 (Leges... in dubio iuris non urgent), kan. 19 (Leges quae poenam statuunt... stricte subsunt interpretationi), kan. 2219, § 1. (In poenis benignior est interpretatio faciendum) i kan. 6. n. 4 (In dubio num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non est recedendum).

2. Zakoni, koji za kaznu latae sententiae ne traže »dolum plenissimum«. a) *Afektovano neznanje*. Ovakovo neznanje ne izuzima od nikoje kazne latae sententiae.⁴⁵

b) *Neafektovano neznanje*.⁴⁶ Neobično teško krivično neznanje (ignorantia crassa seu supina) zakona ne izuzima od kazna latae sententiae. Neobično teško krivično neznanje same kazne, uz znanje zakona, ne izuzima od kazna latae sententiae. Obično teško krivično neznanje (ignorantia graviter culpabilis) zakona, ne izuzima od osvetnih kazna (poena vindicativae) latae sententiae, a izuzima od cenzura latae sententiae. Obično teško krivično neznanje same kazne, uz znanje zakona, ne izuzima od osvetnih kazna latae sententiae, a izuzima od cenzura latae sententiae.

Može se udariti drugom kaznom ili pokorom onaj, koji je poradi obično teškog krivičnog neznanja zakona ili kazne prost od cenzure latae sententiae.⁴⁷

Koji je tomu razlog, da obično teško krivično neznanje (zakona, kazne) izuzima od cenzura latae sententiae?

Obično se kao razlog navodi to, što se za cenzuru traži »contumacia in Ecclesiam«, a te ne ima, kad dotičnik ne zna za crkveni zakon i kaznu. Taj razlog ne valja, jer i kod neobično teško krivičnog neznanja ne zna dotičnik za zakon i kaznu, a ipak pada po kan. 2229, § 3., n. 1., u cenzuru latae sententiae. Pored toga Zakonik u kan. 2242, § 2. ne traži znanje zakona i kazne za cenzuru latae sententiae.⁴⁸

⁴⁵ Vd. can. 2229, § 1, cit. u op. 23.

⁴⁶ Can. 2229, § 3.: »Si lex illa verba non habeat: 1°. Ignorantia legis aut etiam solius poenae, si fuerit crassa vel supina, a nulla poena latae sententiae eximit; si non fuerit crassa vel supina, excusat a medicinalibus, non autem a vindicativis latae sententiae poenis«.

⁴⁷ Can. 2229, § 3, n. 4.: »Licet reus censuris latae sententiae ad normam § 3, n. 1 non teneatur, id tamen non impedit, quominus, si res ferat, congrua alia poena vel poenitentia affici queat«.

⁴⁸ »Si agatur de censuris ferendae sententiae, contumax est qui, non obstantibus monitionibus de quibus in can. 2233, § 2, a delicto non desistit vel patrati delicti poenitentiam cum debita damnorum et scandali reparatione agere detrectat; ad incurrendam, vero censuram latae sententiae sufficit transgressio legis vel praecepti cui sit adnexa latae sententiae poena, nisi reus legitima causa ab hac excusetur«.

Drugi⁴⁹ navode kao razlog to, što bi se inače jednako (i zato više) kažnjavala povreda iz neznanja, nego li povreda sa znanjem, a to ne bi bilo pravično ni razborito. Ni taj razlog ne valja, jer Zakonik u kan. 2229, § 3., n. 1., kazni istom osvetnom kaznom latae sententiae i obično teško krivično neznanje i neobično teško krivično neznanje, a u kan. 2229, § 3., n. 2. kazni on istom kaznom latae sententiae (cenzurom, osvetnom) bez obzira na to da li postoje ili ne postoje tamo navedeni olakotni uzroci (pijanstvo, propust dužna mara, slaboumnost i navala strasti).

Pravi je razlog, po našem sudu, shvatanje zakonodavca, da su cenzure latae sententiae pogibelnije⁵⁰ i teže⁵¹ od osvetnih kazna latae sententiae. To vrijedi napose za izopćenje latae sententiae, koje Zakonik češće rabi i od svake druge cenzure latae sententiae i od svake vindikativne kazne latae sententiae.

c) *Pijanstvo, propust dužna mara i opreza, slaboumnost i navala strasti.* Ovi uzroci ne izuzimaju od kazne latae sententiae, koliko je čin unatoč umanjene ubrojivosti još uvijek teško krivičan (culpa gravis theologica).⁵²

d) *Prekoračenje granica nužne obrane i izazov.* Ove uzroke ne navodi Zakonik u kan. 2229, § 3. Ipak vrijedi »ex

⁴⁹ M. Cappello, De censuris, pag. 52.: »Manifesta est ratio, cur ad censuras incurrendas non qualiscumque culpa etiam gravis ignorantiae sufficiat, sed magnae gravitatis culpa requiratur. Cum ad hunc effectum grave peccatum requiratur et sufficiat, gravius sane puniretur ignorans et indirecte peccans contra legem, quam peccans scienter et directe; culpa enim ignorantis levior est culpa peccantis scienter; et nihilominus eadem foret utriusque peccati poena. Ergo cum id ab aequitate absit, merito ad censuram incurrendam peccatum requiritur valde grave, quale in crassa vel supina existit«.

⁵⁰ Vd. cap. 2. in VI°, 1, 2.: »Ut animarum periculis obvietur, sententiis quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina«.

⁵¹ Vd. can. 2241, § 2.: »Censurae, praesertim latae sententiae, maxime excommunicatio, ne infligantur, nisi sobrie et magna cum circumspectione«.

⁵² Can. 2229, § 3.: »Si lex illa verba non habeat: ... 2°. Ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis, si, non obstante imputabilitatis diminutione, actio sit adhuc graviter culpabilis, a poenis latae sententiae non excusant«.

paritate rationis« za nje isto, što po kan. 2229, § 3., n. 2., vrijedi za pijanstvo, propust dužna mara i opreza, slaboumnost i navalu strasti.

e) *Veliki strah*. Veliki strah ne izuzima od kazne latae sententiae, ako povreda znači prezir vjere ili crkv. auktoriteta ili ako nanosi opću štetu dušama; inače izuzima veliki strah od kazne latae sententiae.⁵³

Kad čin nije u sebi zao i ne znači prezir vjere ili crkv. auktoriteta te ne nanosi opću štetu dušama, otpada poradi velikog straha sama zakonska obveza a po tom i svaki prekršaj i svaka kazna.

Kad je čin u sebi zao, a ne znači prezir vjere ili crkv. auktoriteta i ne nanosi opću štetu dušama, ne otpada dođuše poradi velikog straha zakonska obveza, no Crkva ne urgira svoju kaznu latae sententiae, jer ju smatra neprimjerenom (prekomjernom).

f) *Nužda i velika poteškoća*. Ove uzroke ne navodi Zakonik u kan. 2229, § 3. Ipak vrijedi za nje »ex paritate rationis« isto, što za veliki strah, to više jer Zakonik u kan. 2205, §§ 2. i 3. njihov utjecaj izjednačuje utjecaju velikog straha.

g) *Nedoraslost*. Nedorasli maloljetnici izuzeti su od kazna latae sententiae.⁵⁴ Dorasli maloljetnici nijesu izuzeti od kazne latae sententiae.

III. Izuzeće od kazna latae sententiae ne znači podjedno izuzeće od svake kazne. a) Prema kan. 2230.⁵⁵ Zakonika izuzeti

⁵³ Can. 2229, § 3.: »Si lex illa verba non habeat: ... 3°. Metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum, a poenis latae sententiae nullatenus eximit«. — Claves Bouuaert, l. c. pag. 141. upozoruje, da u kan. 2205, § 3. stoji »in animarum damnum«, a u kan. 2229. § 3. n. 3., da stoji »in publicum animarum damnum«, pak misli, da te fraze ne znače isto. Kako izraz »animarum damnum« ne znači samo štetu za pojedinu dušu, to držimo, da obje fraze isto znače.

⁵⁴ Can. 2230.: »Impuberes excusantur a poenis latae sententiae...«

⁵⁵ »Impuberes excusantur a poenis latae sententiae, et potius punitivis educativis, quam censuris aliisve poenis gravioribus vindicativis corrigantur; puberes vero qui eos ad legem violandam induxerint vel cum eis in delictum concurrerint ad normam can. 2209, §§ 1—3, ipsi quidem poenam lege statutam incurrunt«.

su nedorasli od svih kazna latae sententiae; nijesu pako prosti od kazna ferendae sententiae, i ako je zgodnije, da se protiv njih umjesto cenzura i težih osvetnih kazna uporave odgojne kazne.

Kada bi nedorasli od svih kazna latae sententiae bili izuzeti tako, da se radi povreda zakona providenih kaznom latae sententiae ne bi mogli kazniti nikakovom kaznom ferendae sententiae, kaznenom mjerom ili pokorom, slijedilo bi, da su nedorasli radi povreda najvažnijih i najtežih zakona prosti od svake kazne, a da radi povreda manje važnih i manje težih nijesu prosti od kazna ferendae sententiae (kaznenih mjera i pokora), budući da Crkva redovno najvažnije i najteže zakone provida kaznama latae sententiae, dok ostale redovno provida kaznama ferendae sententiae (kaznenim mjerama i pokorama). To bi pako očito bilo i nerazložno i nepravično. Mora se dakle zaključiti, da se nedorasli mogu kazniti primjerenom kaznom ferendae sententiae za teško krivične povrede zakona, koji su provideni kaznama latae sententiae. Na to upućuje i sam tekst kan. 2230., kad veli: »Impuberes excusantur a poenis latae sententiae, et . . . punishmentibus educativis corrigantur; puberos vero . . . poenam lege statutam incurrunt«.

b) Kad zakon sadrži izraze »praesumpserit, ausus fuerit« etc., ne dostaje za kaznu latae sententiae po kan. 2229., § 2.⁵⁶ u dorašlima onaj stepen ubrojivosti (krivičnosti), koji je potreban za svaki prekršaj, već se traži najviši stepen ubrojivosti. Kad zakon ovakove izraze ne sadrži, ne dostaje po kan. 2229., § 3. n. 1.⁵⁷ za cenzuru latae sententiae u dorašlima onaj stepen ubrojivosti (krivičnosti), koji je potreban za svaki prekršaj, već se traži veći, t. j. neobično teško krivično neznanje. Kad zakon ovakove izraze ne sadrži, ne dostaje u dorašlima po kan. 2229. § 3. n. 3.⁵⁸ kod čina, koji je u sebi zao, a ne sadrži prezir vjere ili crkv. auctoriteta i ne nanosi opću štetu dušama, za kaznu latae sententiae onaj stepen ubrojivosti, koji je potreban za svaki prekršaj, već se traži veći, t. j. odsutnost teškog straha, nužde i velike poteškoće.

⁵⁶ Cit. u op. 25.

⁵⁷ Cit. u op. 46.

⁵⁸ Cit. u op. 53.

Ako sada pretpostavimo, da su dorasli u napomenutim slučajevima umanjene ubrojivosti prosti od kazne latae sententiae tako, da se radi teško krivičnih povreda zakona providenih kaznama latae sententiae ne mogu kazniti nikakovom kaznom ferendae sententiae, kaznenom mjerom ili pokorom, to slijedi, da su dorasli glede povreda najvažnijih i najtežih zakona prosti od svake kazne, jer Crkva baš takove zakone redovno provida kaznama latae sententiae, dok su glede povreda manje važnih i manje teških zakona podvrgnuti kaznama ferendae sententiae (kaznenim mjerama i pokorama), jer Crkva redovno baš ove zakone provida kaznama ferendae sententiae (kaznenim mjerama ili pokorama). Ta logično ispravna konsekvencija stvarno je nerazložna i nepravična, što pokazuje, da je kriva pretpostavka, iz koje je izvedena.⁵⁹ Mogu se dakle dorasli u tim slučajevima za teško krivične povrede zakona providenih kaznama latae sententiae kazniti primjerenom kaznom ferendae sententiae, kaznenom mjerom ili pokorom.

c) U čitavom 3. dijelu 5. knjige Zakonika (kan. 2314. do 2414.), gdje se navode kazne za pojedine prekršaje, ne ima među svima zakonima providenima kaznama latae sententiae, a takovih je sva sila, baš nijednog jedinog, koji bi za slučaj izuzeća od kazna latae sententiae predviđao subsidiarie kakovu kaznu ferendae sententiae, kaznenu mjeru ili pokoru. Ta činjenica ostaje zagonetkom, ako se ne prihvati, da se teško krivična povreda zakona providenog kaznom latae sententiae u

⁵⁹ Ispor. Wernz, *Ius poenale Ecclesiae Catholicae*, n. 55.: »Quodsi lex specialem dolum consistentem in plena cognitione legis (quod generatim intelligitur in notis formulis: scienter, sponte, ausu temerario etc.) huius majoris doli absentia... poena latae sententiae liberat... At si quis poenam legis in casu evadit, manente gravi culpa contra legem, haec poena aliqua inferiori proportionata culpae prudenti arbitrio iudicis castigari potest. (Nota 5.) Quae doctrina exinde videtur concludenter deduci, quod secus delicta atrociora, quae generatim puniuntur poenis latae sententiae, etiam commissa cum gravissima culpa, quam forte non sustulit defectus alicuius circumstantiae in lege requisitae, manerent penitus impunita; porro lex nihil debet continere iniquum aut absurdum«. Isti n. 56.: »At quandocumque legis transgressio caret quidem illo gradu culpabilitatis, quem verba legis requirunt, manet tamen graviter culpabilis, licet quis a poenis latae sententiae evadat immunis... mitiorij tamen poena arbitrio iudicis determinanda carere non debet«. Ispor. također Reiffenstuhel, *Ius can. univers.* V, 39. n. 429.

slučaju izuzeća od kazne latae sententiae može kazniti primjerenom kaznom ferendae sententiae, kaznenom mjerom ili pokorom.

d) Prema kan. 2229, § 3. n. 4.^{oo} može se krivac, koji je poradi običnog teškog krivičnog neznanja (ignorantia graviter culpabilis) izuzet od cenzure latae sententiae, kazniti drugom primjerenom kaznom ferendae sententiae ili pokorom.

Tu se odrazuje načelo: da se teško krivična povreda zakona, koji je providen kaznom latae sententiae, može kazniti drugom primjerenom kaznom (ferendae sententiae) ili pokorom u slučaju, kad je krivac radi umanjenja ubrojivosti prost od kazna latae sententiae.

Da se tu radi tek o primjeni općeg načela na pojedini slučaj, vidi se iz toga, što ne samo ne ima nikakvog posebnog razloga, zašto bi ova ustanova vrijedila samo za taj pojedini slučaj, već ima još jači razlog za druge slučajeve, napose za one, o kojima govori kan. 2229. § 2.

Isto pokazuje i sam način, kojim se Zakonik ovdje izražuje. Veli naime: »id tamen non impedit quominus (reus), si res ferat alia poena vel poenitentia affici queat«, čime odaje, da izuzeće od kazne latae sententiae nije uopće takova okolnost, koja bi mogla smetati druge manje kazne, kadgod priroda povrede (si res ferat) podnosi kaznu, t. j. kadgod je povreda unatoč umanjene ubrojivosti još uvijek teško krivična.

Iz konteksta nije ni teško razumjeti, zašto kan. 2229. § 4. izrijeком govori samo o tom jednom slučaju, budući da se u § 3. kan. 2229., koji predhodi, jedino taj slučaj izrijeком izuzima od kazna latae sententiae.

e) Kad Zakonik u §§ 2. i 3. kan. 2229. («eximit a poenis latae sententiae — »excusat a medicinalibus latae sententiae poenis») i u kan. 2230. («Impuberes excusantur a poenis latae sententiae») izražuje domašaj umanjene ubrojivosti, ograničuje ga izrijeком na kazne latae sententiae. Opravdan je dakle zaključak, da izuzeće od kazna latae sententiae ne znači pojedno izuzeće od svake kazne.

f) Gđjegod Zakonik govori o izrocima, koji umanjuju ubrojivost, ističe vazda, da ti uzroci ne poništavaju prekršaja

^{oo} Cit. u op. 47.

(delictum) ili kaznene ubrojivosti (imputabilitatis delicti), već da oni samo umanjuju prekršaj ili kaznenu ubrojivost.⁶¹ Ostaju po tom odnosne povrede kazneno ubrojive, ili, što je isto, ostaju prekršaji u pravom smislu, pa se zato i mogu kazniti. Ostvari li se dakle uzrok, koji samo umanjuje ubrojivost, a koji podjedno po Zakoniku izuzima od kazna latae sententiae, može se ipak teško krivična povreda dotičnoga zakona, jer je pravi prekršaj, kazniti drugom primjerenom kaznom, kaznenom mjerom ili pokorom.

Rezultat je čitavog našeg gornjeg razlaganja i dokazivanja ovaj: Teško krivična povreda zakona, koji je providen kaznom latae sententiae, potpada dotičnoj kazni, ako je povreda kazneno ubrojiva u onoj mjeri, što ju pravo za kaznu latae sententiae traži; inače se takova povreda može kazniti drugom primjerenom kaznom ferendae sententiae, kaznenom mjerom ili pokorom.⁶²

Tomu se ne protivi kan. 2195. § 1.,⁶³ jer su dotični zakoni provideni nekom kaznom, pa su zato sve (spoljašnje) teško krivične povrede tih zakona pravi prekršaj i prema tomu i kažnjivi.

Ne protivi se tomu ni kan. 2219. § 3.,⁶⁴ jer mi odnosne povrede ne podvrgavamo kazni latae sententiae, pa zato ni ne protežemo ustanovljenu kaznu od osobe na osobu ili od slučaja na slučaj. Koliko pako tvrdimo, da se izuzetomu od kazne latae

⁶¹ Kan. 2201, §§ 3. i 4. (cit. u op. 7. i 8.); kan. 2202, §§ 1. i 2. (cit. u op. 9. i 10.); kan. 2203, §§ 1. i 2. (cit. u op. 12. i 13.); kan. 2205, §§ 1.—4. (cit. u op. 17.—20.); kan. 2206. (cit. u op. 21.).

⁶² Nije po Zakoniku ispravno za svaku kaznu, što Wernz, o. c. n. 56. veli: »Quodsi violatio legis ex metu gravi est expers poenae (t. j. prosta od svake kazne), licet metus libertatem et moralem imputationem non excludat, id ideo est, quia lex humana, qualis est lex poenalis Ecclesiae etiam quando sua sanctione munit naturalem vel divinam legem, non censetur obligare cum gravi incommodo seu cum periculo gravis damni, qua in hypothesis deest fundamentum iuridicae imputationis criminalis. Zakonik bo izriče (kan. 2205, § 3.): »Si... actus sit intrinsece malus... causae, de quibus in § 2 (t. j. metus gravis, necessitas, grave incommodum) delicti imputabilitatem... non auferunt«.

⁶³ Cit. u op. 1.

⁶⁴ »Non licet poenam de persona ad personam vel de casu ad casum producere, quamvis par adsit ratio, imo gravior, salvo tamen praescripto can. 2223«.

sententiae može za (spoljašnju) teško krivičnu povredu takovoga zakona nametnuti druga manja kazna, to je ova tvrdnja osnovana kako na naročitim ustanovama samoga Zakonika tako i na neosporivoj činjenici: da kazneni sustav crkvenoga prava ne može biti nerazložan i nepravičan.

Ne protivi mu se ni kan. 222. § 1.,⁶⁵ jer su dotični zakoni provideni nekom kaznom (t. j. kaznom latae sententiae).

Ne protivi mu se konačno ni kan. 2229.,⁶⁶ jer mi ne želimo, da se kaznom predviđenom u dotičnom zakonu može kazniti prekršaj, koji nije u svojoj vrsti potpun prema pravom smislu riječi samoga zakona.

IV. Kazne ferendae sententiae i uzroci, koji umanjuju ubrojivost. a) Kada zakon za određenu kaznu ferendae sententiae traži »dolum plenissimum«, izuzima od te kazne svaki uzrok, koji ubrojivost umanjuje,⁶⁷ jer inače ne bi nikakova smisla imali izrazi »praesumpserit, ausus fuerit« i t. d., kojima zakon upućuje na potpunu svijesnost i potpunu slobodu. Ostane li povreda takova zakona unatoč umanjene ubrojivosti još uvijek teško krivična, može se kazniti drugom manjom kaznom, kaznenom mjerom ili pokorom.⁶⁸

b) Kada zakon za neodređenu kaznu ferendae sententiae traži »dolum plenissimum«, izuzima od svake kazne svaki uzrok, koji ubrojivost umanjuje,⁶⁹ jer inače ne bi nikakova smisla imali izrazi, kojima zakon upućuje na »dolum plenissimum«.

⁶⁵ »Licet lex nullam sanctionem appositam habeat, legitimus tamen Superior potest illius transgressionem, etiam sine praevia poenae comminatione, aliqua iusta poena punire, si scandalum forte datum aut specialis transgressionis gravitas id ferat; secus reus puniri nequit, nisi prius monitus fuerit cum comminatione poenae latae vel ferendae sententiae in casu transgressionis, et nihilominus legem violaverit«.

⁶⁶ »Poenae lege statuta non incurritur, nisi delictum fuerit in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis«.

⁶⁷ Te uzroke vd. gore pod. I. — Što se napose malodobnika tiče, izuzeti su nedorasli malodobnici, a nijesu izuzeti dorasli malodobnici.

⁶⁸ Razlog vd. gore pod III. sl. f). — Ispor. Wernz, o. c. ur. 56.: »At quodcumque legis transgressio caret quidem illo gradu culpabilitatis, quem verba legis requirunt, manet tamen graviter culpabilis, licet quis a poenis latae sententiae evadat immunis praesertim a censuris, immo etiam ab ipsa poena legis, quae sit ferendae sententiae, mitiori tamen poena arbitrio iudicis determinando carere non debet«.

⁶⁹ Vd. op. 67.

c) Kada zakon za određenu ili neodređenu kaznu *ferendae sententiae* ne traži »*dolum plenissimum*«, potpada kazni svaka teško krivična povreda toga zakona.

Kazna *ferendae sententiae* ne nastupa sa samim prekršajem, već tek iza njega po posebnom činu suca ili poglavara, kojim se kazna nameće. Posljedice su toga: da kazna *ferendae sententiae* može biti određena ili neodređena; da namitanje kazne može biti sucu ili naloženo ili na volju stavljeno; da se takova kazna može ili nametnuti ili ne nametnuti; da se namitanje kazne može i odgoditi; da se takova kazna može ili povećati ili ublažiti ili zamijeniti kaznenom mjerom ili pokorom. O svemu ovomu morao je Zakonodavac da izdade pravila, što je i učinio u kan. 2223.⁷⁰

Poglavite olakotne i otegotne okolnosti, na koje mora općenito da pazi sudac ili poglavar pri izricanju i odmjerivanju kazna *ferendae sententiae*, navodi Zakonik u kan. 2218.⁷¹

⁷⁰ Can. 2223.: »§ 1. In poenis applicandis iudex nequit poenam determinantam augere, nisi extraordinaria adiuncta aggravantia id exigant. § 2. Si lex in statuenda poena *ferendae sententiae facultativis verbis* utatur, committitur prudentiae et conscientiae iudicis eam infligere, vel, si poena fuerit determinata, temperare. § 3. Si vero lex utatur verbis *praeceptivis, ordinarie poena infligenda est; sed conscientiae et prudentiae iudicis committitur*: 1°. Poena applicationem ad tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur; 2°. A poena infligenda abstinere, si reus perfecte fuerit emendatus, et scandalum reparaverit, aut sufficienter punitus sit vel puniendus praevideatur poenis auctoritate civili sancitis; 3°. Poenam determinatam temperare vel loco ipsius aliquod remedium poenale adhibere aut aliquam poenitentiam iniungere, si detur circumstantia imputabilitatem notabiliter minuens, vel habeatur quidem rei emendatio aut inflictio a civili auctoritate castigatio, sed iudex vel Superior opportunam praeterea ducat mitiorem aliquam poenam«.

⁷¹ Can. 2218.: »§ 1. In poenis decernendis servetur aequa proportio cum delicto, habita ratione imputabilitatis, scandali et damni; quare attendi debent non modo objectum et gravitas legis, sed etiam aetas, scientia, institutio, sexus, conditio, status mentis delinquentis, dignitas personae quae delicto offenditur, aut quae delictum committit, finis intentus, locus et tempus quo delictum commissum est, num eum delicti poenituerit eiusdemque malus effectus evitare ipse studuerit, aliaquae similia. § 2. Non solum quae ab omni imputabilitate excusant, sed etiam quae a gravi, excusant pariter a qualibet poena tum latae tum *ferendae sententiae* etiam in foro externo, si pro externo excusatio evincatur. § 3. Mutua iniuria compensatur, nisi una pars propter maiorem iniuriae illatae gravitatem dampnari debeat, deminuta, si casus ferat, poena.«